

VI. fejezet

Az osztrák–magyar kiegyezés és az 1867-es alkotmány⁵⁶

I. a februári alkotmány bukása – az alkotmány felfüggesztése – a monarchia felosztása a németek és a magyarok közt – a rendkívüli parlament – a csehek ellenállása a kiegyezéssel szemben – a csehek átveszik a magyarok által használt passzív politikát – a csehek kudarca és Reust parlamentje – a kiegyezés elfogadása és az új alkotmány megszavazása

II. a kiegyezés következményei és az 1867-es alkotmány – a kettős centralizmus: a német Ciszlajtániában és a magyar Transzlajtániában – a bürokrácia Ausztriában a föderalista és a centralista elv az új alkotmányban – visszatérés az októberi diplomához – az illetékesség megosztása a központi parlament és az országgyűlés között – az 1863-as alkotmány centralista jellege – a modern parlamentarizmus az 1867-es alkotmányban – az alkotmány utólagos revíziói – Ausztria szembeszökő és mesterséges egyformasága – a modern Ausztria, a dinasztia centralisztikus és abszolutisztikus műve – a Habsburgok kudarcai

1.⁵⁷ A februári pátens soha nem működött szabályosan. Magyarországon kihirdetése után óriási ellenzés fogadta. A tartományok nem küldték el képviselőiket a Reichsrat-ba. Így tettek a horvátok és az olaszok is. Ez vezetett el Schmerling bukásához. Utóda, Belcredi megígért néhány engedményt, hogy a diplomát és a pátent elfogadják az országgyűléseiken. A csehek tiltakoztak a magyaroknak tett engedmények miatt, de a kiegyezés megtörtént. Belcredi⁵⁸ úgy döntött, hogy rendkívüli parlamentet hív össze, amelynek az a feladata, hogy megszavazza a kiegyezést. Itt is fellángolt azonban a küzdelem a centralisták és a föderalisták közt: ki kerüljön be a parlamentbe. Az udvar attól félt, hogy nem fogadják el a tervezetet, ezért menesztette Belcredi-t és összehívatta a szűk Reichsrat-ot, amely sokkal hűségesebb volt. A csehek előtt a tiltakozás két formája állt: vagy elmennek a Reichsrat-ba és ott védik meg jogaikat, vagy egyszerűen távollétükkel protestálnak. A csehek – követve a magyar példát – az utóbbit választották. A kormány elhatározta, hogy megtöri őket és feloszlatta az országgyűlést. Így az 1867-es alkotmányt a csehek nél-

⁵⁶ A VI. fejezet a 209. oldaltól a 232.-ig oldalig tart. Ezt a fejezetet Bneš két részre osztotta, amelyet I.-sel és II.-sel jelölt.

⁵⁷ Ezen rész a 209. oldaltól a 217.-ig oldalig tart.

⁵⁸ Richard Belcredi (1832–1902), osztrák politikus, 1865–67-ben osztrák miniszterelnök, valamint belügy és rendőriminiszter.

kül alkották meg. Rieger⁵⁹ szavaival élve: „rólunk, nélkülünk”, tehát a csehekről, a csehek nélkül. A cseh politikai programot ezzel teljesen tönkretették.

II.⁶⁰ Az új alkotmány egyrészt elindította az államot az alkotmányosság útján, de meg is erősítette a kettős centralizmust. A németek és a magyarok felszolták egymás közt a birodalmat ebben az alkotmányban. Előbbiek Ciszlajtániában, míg utóbbiak Transzlajtániában biztosították maguknak a hatalmat. Az alkotmány biztosította az alapvető állampolgári jogokat és többé-kevésbé a parlamentáris kormányzást. A szervezet azonban még mindig a föderalizmus és a centralizmus között ingadozott. A parlamentet a modern állam egyik jelentős részévé tették azáltal, hogy ő szavazta meg az évi költségvetést. Az 1867-es alkotmány legfontosabb újítása pedig a nemzetek egyenlőségének és szabadságának elismerése volt. Az alkotmány egyáltalán nem tartalmaz minden liberális elvet, csupán egy lépés az igazi parlamentáris kormányzás felé. Ez az alkotmány is a bürokrácia kezében volt, és ezért nem valósulhatott meg a valódi parlamentarizmus. Minden erejükkel a modern szabadság ellen voltak. Az 1867-es alkotmányt négy alkalommal reformálták meg: 1873-ban a parlamenti választási rendszert, amely során a diétákat a közvetett választásokkal váltották fel. 1882-ben kiszélesítették a választásra jogosultak körét, majd 1896-ban 24 éves korban állapították meg a korhatárt. Legvégül 1906–1907-ben, bevezették az általános választójogot. Ezzel teljesen új irányt adtak a csehek és a németek közt folyó küzdelmeknek.

Összefoglalva, a modern Ausztria a félénk föderalizmus és a dinasztikus centralizmus elegye. Felfedezhetjük benne az évszázados ellentmondásokat, ez az állam a Habsburgok tökéletlen műve.

Ausztria nem lehet tökéletesen abszolutista állam. Nincsenek meg hozzá a feltételek. Az államalkotó tartományok teljesen különbözőek, történelmi hagyományaik szinte összeegyeztethetetlenek. A különböző népek soha nem akartak egy egységes ausztriai nemzetet alkotni. Mindig ellenálltak a centralizmusnak. A dinasztia soha nem tudta elérni ezt a célját, csupán az egységes állam látszatát tudta fenntartani. Ebben a harcban azonban teljesen kimerítette magát, és a kiegyezés után pedig végképp összetört ez az álma. Ciszlajtániában még megpróbálta fenntartani a centralista és az abszolutista elvet, de a csehek állandó harca függetlenségükért ezt az eredményt is veszélyezteti.

⁵⁹ Frantisek Ladislav Rieger (1818–1905), újságíró, közgazdász, cseh politikus, Palacky veje. Az 1868-as cseh államjogi deklaráció szerzője.

⁶⁰ Ez a rész a 217. oldaltól a 232.-ig oldalig tart.